

соответствующих словообразовательных гнезд. Естественно, для лиц, владеющих основами второго из языков, ложные отождествления имеют место лишь в сфере одинаковых частей речи: так, существительные ассоциируются с существительными и т.д. С семантической точки зрения вводящими в заблуждение оказываются слова, принадлежащие к аналогичным или смежным семантическим сферам или, во всяком случае, могущие оказаться в сходных контекстах; явно случайно совпадающие лексемы, по сути не встречающиеся в одинаковых контекстах (типа англ. rock «скала» – русск. рок), не вызывают ложных ассоциаций. Расхождения в парах „ложных друзей переводчика» могут намечаться в понятийном содержании, реалиях, стилистических характеристиках и лексической сочетаемости; на практике все эти типы расхождений нередко переплетаются.

Панченко А.С.
НТУ «ХП»

ЛІНГВОЦИД – ЯК ГЕНОЦИД УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Нищення мов підлеглих народів було відоме й усвідомлюване ще в античні та середньовічні часи. Однак явище свідомого нищення мов ще донедавна не мало назви. Термін «лінгвоцид» створений за моделлю слова «геноцид», яке появилось у 1944 році.

Лінгвоцид (від лат. – lingua – «мова» і caedo – «вбиваю») разом із геноцидом та етноцидом належить до тріади антигуманних процесів, спрямованих на фізичну або етнічну ліквідацію окремих людських спільнот. Лінгвоцид – це свідоме, цілеспрямоване нищення мови як головної ознаки етносу – народності, нації.

Традиційно лінгвоцид спрямовується передусім на писемне мовлення - цілковито або частково (на графіку, орфографію, певні сфери писемності тощо). Наприклад, за Емським указом 1876 р. українці позбавлялися права друкувати оригінальні твори і переклади, крім історичних та художніх текстів, у яких «не допускати жодних відхилень від загальноновизнаного російського правопису». Емський указ забороняв також сценічні вистави українською мовою.

Перегляд слів, уживаних в українській мові, почався після утвердження правопису 1933 року, що значно уподібнив українську мову до російської. З абетки було вилучено літеру «г», заборонено вживати «йотування», букву «и» на початку слова і м'яке «л» (хоча ця літера є навіть у офіційних документах і виступах посадовців поч. 1930-х рр., наприклад, нормою було говорити *Маріуполь, кляса і плян*), а українську наукову термінологію переглянуто і узгоджено з російсько-українськими словниками (Інститут української наукової мови було зліквідовано у 1930 році).

Радянська наука та ідеологічні структури, які її контролювали, свідомо замовчували поняття лінгвоцид, оскільки воно викликало надто прозорі асоціації зі становищем «національних» (російська вважалася міжнаціональною) мов підлеглих народів. Нема слова – нема проблем.

У незалежній Україні 2005 р. мовна ситуація в окремих регіонах стала гіршою, ніж була в УРСР тоді, коли про цю проблему писав у книзі «Інтернаціоналізм чи русифікація?» Іван Дзюба. Не лише в Польщі чи Росії, а й у Криму, на Донбасі українська мова для її носіїв часом виявляється не тільки зайвим, а й небезпечним вантажем.

Проблема лінгвоциду сьогодні, у добу відродження українства як національної світової спільноти, постає як ніколи гостро й актуально. Вона досліджувалась багатьма науковцями та суспільними діячами, зокрема І. Франком, М. Костомаровим, П. Кулішем, Б. Олійником, І. Дзюбою, Л. Костенко, Д. Павличком та іншими.

Піканова А.
НТУ «ХП»

ВИНИКНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ПИСЬМЕННОСТІ

Про мову давньоукраїнських племен можна говорити лише теоретично, адже письмених пам'яток, що дійшли до нашого часу дуже мало для повноцінного дослідження мови. Тому будь які точні дати виникнення та розвитку української мови встановити неможливо. Але безперечним є те, що українська мова є однією з найдавніших індоєвропейських мов.

Існує 2 концепції походження української мови: 1) Науково обґрунтована концепція вченого-мовознавця, славіста, доктора філософії, професора Гарвардського та Колумбійського університетів, члена Американського лінгвістичного товариства, Польського інституту мистецтв і науки у США, почесного доктора Альбертського, Люндського, Харківського університетів та Києво-Могилянської академії, академіка Ю. Шевельова, за якою українська мова формувалася з давньоруської мови, а потім відділилася на самостійну (як російська і білоруська мови); 2) концепція російського вченого-мовознавця кінця XIX – поч. XX ст. О. Шахматова (з українських вчених близькі погляди на походження української мови мав А. Кримський), який стверджував, що українська, російська і білоруська мови формувалися з пізньопраслов'янських діалектів самостійно і незалежно одна від одної.

Давність української мови вже не заперечується, це доводили такі вчені, як: Павел Шафарик, Михайло Красуський, Олексій Шахматов, Агатангел Кримський, Володимир Шаян, Іван Огієнко, Андрій Білецький та ін. Про давність української мови свідчать і реліктові фольклорні твори, особливо календарно-обрядові пісні. Наприклад, український мовознавець Олександр Потебня стверджував, що веснянка «А ми просо сіяли» існувала в Україні вже у I тисячолітті до н. ч. То невже вона співалася якоюсь іншою мовою? А колядки про створення світу птахами (ще з дохристиянських часів) навряд чи перекладалися з якоїсь давнішої мови на українську, адже християни не мали в тому потреби.